

LAUSUNTO

Liikenne- ja viestintävaliokunnalle

Valtioneuvoston selonteko Tuottava ja uudistuva Suomi – Digitaalinen agenda vuosille 2011–2020

Viitaten valtioneuvoston selontekoon Tuottava ja uudistuva Suomi – Digitaalinen agenda vuosille 2011–2020 (VNS 10/2010 vp) Piraattipuolue antaa oheisen lausuntonsa eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle.

5. Digitaaliset palvelut ja sisällöt

Kappale 85: Ubiikkiteknologian, pilvipalveluiden ja keskitetyn sähköisen asioinnin aiheuttamia yksityisyys- ja tietosuojahaasteita on tarkasteltava perusteellisesti jo vaalikaudella 2011–2015. Näihin haasteisiin on kyettävä reagoimaan rakentavalla tavalla jo etukäteen. Esimerkiksi erittäin pienikokoiset erilaisiin arkipäiväisiin esineisiin sijoitetut kamerat yleistynevät lähitulevaisuudessa. Tästä hyvänä esimerkkinä on jo nyt markkinoilla oleva Barbie-nukke, jonka kaulakoruun on sijoitettu videokamera.

Kappale 86: Kuten selonteossa todetaan, teknologian kehitys on tehnyt tiedon ja kulttuurin levittämisestä aiempaa helpompaa. Tämä mahdollistaisi kirjastojen roolin laajentamisen ja kehittämisen. Kirjastojen roolin tietoyhteiskunnassa pitäisi olla kansalaisille laillinen, luotettava ja helppo teosten digitaalisten kopioiden latauspalvelu verkossa. Kirjastot ylläpitäisivät verkkopalveluja, joista voisi ladata laillisesti itselleen teosten digitaalisia kopioita pysyvästi. On luotava tällaista kehitystä edistävät sopimuskäytännöt luovilla aloilla.

Luovien sisältöjen digitaalisia markkinoita voidaan helpottaa edistämällä erilaisia mikromaksamisen ja sosiaalisen mikromaksamisen sekä ylipäättään verkkomaksamisen käytäntöjä, ja varmistamalla, ettei lainsäädäntö muodostu niiden esteeksi. Esimerkiksi rahankeräyslainsäädäntöä olisi tarvetta uudistaa siten, että siinä otettaisiin huomioon uudenlaiset erilaisten kulttuuri- ja muiden projektien rahoitusmahdollisuudet, kuten internetin kautta helposti tehtävissä olevat lahjoitukset.

Kappale 95: Osallistumisympäristöhanke on kansalaisyhteiskunnan tulevaisuuden kannalta äärimmäisen tärkeä hanke. Hankkeessa on otettava huomioon myös EU-säädösten kansallinen valmistelu, jota selonteossa ei erikseen mainita. Kansalaisvaikuttamiseen verkon kautta on saatava lisää vuorovaikutteisuutta. Virkamiehet pitää saada osallistumaan keskusteluihin ja kommentoimaan annettua palautetta.

Osallistumisympäristöhanke on erityisen tärkeä kansalaisjärjestöille, asiantuntijoille, tutkijoille ja lobbareille. Kansalaiset on saatava vaikuttamaan tehokkaasti toimivien kansalaisjärjestöjen kautta. Tämä edellyttää, että kansalaisjärjestöille luodaan mahdollisimman hyvät toimintaedellytykset. Tässä työssä osallistumisympäristöhanke on keskeinen.

Lisäksi valtion pitäisi auttaa kansalaisjärjestöjen keskinäistä verkossa tapahtuvaa yhteistyötä ja tukea kansalaisjärjestöjä niiden kehittäessä omia etäosallistumis- ja muita verkkovaikuttamisen käytäntöjään.

Kappale 104: Verovaroin tuotetun tiedon ei ole tarkoitus tuottaa voittoa, vaan vastata yhteiskunnan tarpeisiin. Kun tieto on jo tuotettu tiettyä tarvetta varten, on kansantaloudellisesti ja kehityksen vauhdittamiseksi kannattavinta vapauttaa tieto, milloin mahdollista, nopeasti vapaaseen käyttöön. Vapaassa käytössä sitä tulee niin kansalaisten kuin yrityksiinkin olla mahdollista hyödyntää ilman lisensointimaksuja tai käyttörajoitteita.

Kappale 120: Jo nyt esimerkiksi Ylen Elävässä arkistossa on törmätty tekijänoikeusongelmiin. Varsin vanhaakin aineistoa on vaikea saada ihmisten käyttöön, koska tekijänoikeuden suoja-ajat ovat nykyään äärimmäisen pitkiä. Ellei tekijänoikeuksien suoja-aikoja lyhennetä, pysyy vanhojen aineistojen käsille saaminen kohtuuttoman hitaana ja kalliina, eikä ole riittävän kannattavaa etenkin yksityisille toimijoille. Tekijänoikeudet väistämättä hidastavat selonteossa esitetyn kotimaisen sisältötuotannon ja kulttuurista perintöä sisältävien arkistojen avaamista koskevan tavoitteen toteutumista.

8. Koulutus ja tietoyhteiskunnan tutkimus

Kappale 156: Kuten selonteossa todetaan, pitää erittäin hyvin paikkansa, että nuorten keskuudessa vallitsee jakamisen kulttuuri. On kannatettava tavoite, että tätä jakamisen kulttuuria hyödynnetään kouluopetuksessa. Esimerkiksi erilaisten koulutehtävien tekemiseen verkon välityksellä yhteistyönä voidaan kannustaa ja tarjota siihen työkaluja.

Nuorten jakamisen kulttuurin tukeminen on kuitenkin vain irvokasta sanahelinää, kun otetaan huomioon, että suuri osa tästä jakamisen kulttuurista on vahvasti kriminalisoitua, tekijänoikeuksia loukkaavaa toimintaa. Teosten luvattomaan muokkaamiseen ja levittämiseen liittyvä jakamisen kulttuuri on erottamaton osa niitä nuorille luontaisia toimintatapoja, jotka selonteossa mainitaan. Nuoret saavat varsin ristiriitaisen viestin, jos tiettyä olennaista osa-aluetta heille luonnollisista toimintatavoista pyritään kriminalisoimaan yhä tiukemmin samalla kun toista osa-aluetta kannustetaan.

Kappale 176: Hallituksen esitys uudeksi kuvaohjelmalainsäädännöksi on pääosin myönteinen uudistus, jonka yhteydessä pitkälti luovutaan sivistysvaltioon sopimattomasta ennakkosensuurista. Esityksessä tunnustetaan ansiokkaasti, että tietoyhteiskunnan kehitys on tehnyt tyhjäksi mahdollisuudet tiukasti kontrolloida tiedon levitystä entiseen tapaan.

10. Tekijänoikeuskysymykset

Kappale 200: Kuten selonteossa todetaan, tekijänoikeusjärjestelmään kohdistuu eri intressiryhmien ristikkäisiä paineita. Tietoyhteiskunnan kehittyessä on otettava yhä selkeämmin huomioon, että tekijänoikeusjärjestelmä on jäämässä anakronismiksi.

Tietoyhteiskunta ei voi olla sellainen, jossa tietoa pantataan tekijänoikeuksien taakse. Tietoyhteiskunnassa tieto liikkuu vapaasti. Näin tulee käymään, koska lähitulevaisuudessa tietokoneiden tallennuskapasiteetti ja verkkoyhteyksien nopeudet kasvavat huomattavasti, jälkimmäiset jo valtion tukemien laajakaistahankkeiden ansiosta. Kun kaikilla ihmisillä on lähitulevaisuudessa kaikki heidän koskaan haluamansa kulttuuri ja tieto koneillaan, ei ole enää mitään merkitystä sillä, mitä kautta se on saatu. Tämän jälkeen tiedon jakaminen toisille tapahtuu myös käytännössä täysin rajoittamattomasti, eikä tekijänoikeusjärjestelmällä ole enää ihmisten arkipäivässä mitään merkitystä.

Tämä kehitys näkyy jo joidenkin teoslajien kohdalla. Esimerkiksi musiikkikappaleiden sanoitusten tekijänoikeuksilla ei ole enää mitään käytännön merkitystä. Verkossa on näet paljon sivustoja, joihin yksityishenkilöt ovat luvattomasti lisänneet erittäin kattavan määrän kappaleiden sanoituksia. Yksityishenkilöt ovat vapaaehtoisella toiminnallaan luoneet kattavan kappaleiden sanoitusten maailmankirjaston, tekijänoikeusjärjestelmästä välittämättä.

Selonteossa ei riittävästi tunnusteta erittäin huomattavia tekijänoikeusjärjestelmän käytännön merkitykseen vaikuttavia muutosprosesseja. Selonteko on tältä osin naiivi. Muutosprosessit on tunnustettava ajoissa, sillä niistä vaikeneminen nyt poliittisen korrektiuden nimissä tulee osumaan tekijänoikeuksilla elantonsa tienaaavien nilkkaan kohtalokkaasti siinä vaiheessa, kun muutosprosessien seuraukset joudutaan lopulta väistämättä kohtaamaan.

Kappale 203: Selonteossa mainittu varoituskirjelaki ei ole toimiva eikä kestävä ratkaisu mihinkään todelliseen tai kuviteltuun yhteiskunnalliseen ongelmaan. Viihdeteollisuutta on autettava keskittymään parempien kaupallisten palveluiden kehittämiseen tavallisten ihmisten jahtaamisen sijasta. Tämä onnistuu siten, että heidän lainkiristysvaatimuksensa jätetään huomiotta.

Kappale 206: Toisin kuin selonteossa väitetään, tekijänoikeuksiin liittyvä valmistelutyö ei ole lainkaan laajapohjaista, vaan perustuu viihdeteollisuuden yksipuoliseen propagandaan. Nykytilanne on demokraattisen kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta kestävä. Erityisesti "perinteisten" kulttuurialojen eli kirja-, musiikki- ja elokuva-alojen edustajat ovat saaneet suhteettoman suuren painoarvon valmistelutyössä kaikkien muiden kustannuksella ja heidän erityissuhteensa opetus- ja kulttuuriministeriöön on loismainen.

Vastaisuudessa kaikkiin tietoyhteiskunta- ja tekijänoikeusasioiden yhteistyö-, neuvottelu- ja valmistelualueisiin on otettava vahvasti mukaan kansalaisyhteiskunta, kuluttajat ja puolueettomat asiantuntijatahot.

11. EU:n digitaalinen agenda

Kappale 209: Suomessa omaksutut palveluntarjoajan vastuuta koskevat tulkinnat tekijänoikeusasioissa asettavat Suomen monia muita maita huonompaan asemaan digitaalisen talouden kehityksessä. Vertaisverkkopalveluita koskevissa oikeudenkäynneissä omaksuttu oikeuskäytäntö aiheuttaa sen, että Suomeen ei esimerkiksi synny omaa YouTubea. Suomessa omaksuttu tulkinta palveluntarjoajan vastuusta on tiukempi kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Tekijänoikeuslakia on muutettava, jotta suomalaisen yritystoiminnan kannalta kohtuuttomat tekijänoikeuksien tulkinnat voidaan poistaa.

Suomalaiset innovatiiviset yritykset joutuvat jatkuvasti hankaluuksiin tekijänoikeusjärjestelmän kanssa. Tekijänoikeuksilla on onnistuttu tukahduttamaan Suomessa jo nettiradioiden ja mobiilitv:n kehitys. Kirjanvälitystä harjoittanut Bookabooka on joutunut tekijänoikeusyistä jäädyttämään toimintaansa ja televisio-ohjelmien tallennuspalvelu Tv-kaista on myös joutunut hankaluuksiin. Luovien sisältöjen hyödyntämiseen liittyvien digitaalisten palveluiden toimintaedellytyksiä on parannettava tekijänoikeusjärjestelmää lieventämällä. Muussa tapauksessa Suomi jää jälkeen digitaalisen talouden kehityksessä.

14. Tuottavuushyppy palveluissa

Kappale 253: Selonteossa on otettu avoimet ohjelmistot ja ohjelmistorajapinnat ansiokkaasti esille. Piraattipuolue haluaa kannustaa avoimien ohjelmistojen käyttöönottoon julkishallinnossa niin valtakunnallisella kuin kunnallistasollakin. Merkittävimpinä syinä ovat avoimien ohjelmistojen taloudellisuus ja joustavuus järjestelmän jatkokehityksessä sekä tietoturvan parempi auditointi. Kilpailutettaessa ohjelmiston tekijöitä tai valmiita ohjelmistoja on valmistus-, käyttöönotto- ja koulutuskulujen lisäksi otettava huomioon ohjelmiston pitkäaikaiset jatkokehityksen ja ylläpidon kustannukset. Tällöin avoin ohjelmisto osoittautuu usein kustannustehokkaimmaksi vaihtoehdoksi. Avointa ohjelmistoa voidaan myös jatkokehittää senkin jälkeen, kun alkuperäinen tekijä on lopettanut kehitystyön.

Kappale 259: Valtion tulisi tukea pk-yritysten lisäksi myös kansalaisjärjestöjen siirtymistä digitaalisiin käytänteisiin. Esimerkiksi etäosallistumista kansalaisjärjestöissä voitaisiin tukea edistämällä tietojärjestelmähankkeita, joissa luodaan vapaan lähdekoodin ohjelmistoja järjestöjen tarpeisiin. Ohjelmistoissa tulee ottaa huomioon erilaiset osallistumistarpeet sekä valmispaketointi mahdollisimman helppokäyttöiseen muotoon, jotta hyödyntäminen onnistuu muiltakin kuin harjaantuneilta tietojärjestelmien käyttäjiltä.

17. Kasvua toimivista sisämarkkinoista

Kappale 303: Tietoyhteiskunnan kehitys edellyttää uudenlaista suhtautumista teosten käyttöön sähköisessä viestinnässä. Teosten käytön laillisuus olisi tulevaisuudessa määriteltävä "yksityisen" ja "julkisen" käytön sijasta käytön kaupallisuuden tai epäkaupallisuuden perusteella. Aiemmin yksityinen teosten käyttö on muuttunut internetin myötä julkiseksi käytöksi. Ei ole riittävä syy pitää aiemmin laillisesti yksityisessä piirissä harjoitettua käyttöä kriminalisoituna vain sen takia, että se nyt tapahtuu julkisesti.

Suomalaisen vapaaehtoisen lisäarvoa tuottavan sisällöntuotannon (esim. faniteksitykset, -dubbaukset) lainsäädännöllistä asemaa tulisi muuttaa niin, ettei se olisi enää rikollista, ja siihen tulisi kannustaa. Ks. myös kommentit kappaleeseen 200.

18. Tieto on tuottavassa käytössä

Kappale 308: Lakia tulisi muuttaa julkishallinnon osalta siten, että kaikki virkamiesten virkatehtävissään luomat teokset olisivat täysin vapaita tekijänoikeudesta. Verovaroilla luotujen teosten tulisi olla aina veronmaksajien vapaasti hyödynnettävissä. Viranomaisten tuottaman tiedon, kuten kartta- ja säätietojen, hyödyntämisen ympärille voisi syntyä nykyistä huomattavasti kukoistavampaa liiketoimintaa, mikäli tiedon käyttöä vapautettaisiin. Julkisrahoitteisen tieteellisen tutkimuksen tulosten tulisi olla vapaammin käytettävissä.

Viranomaisilla olevan tiedon avoimen käytön lisäämisessä tarvitaan ensinnäkin peruskäyttäjille helppoja palveluita tiedon siivilöimiseen. Toisaalta tarvitaan myös massiivisia tietovarantoja mahdollisimman helposti käsiteltävässä ja uudelleenhyödynnettävässä muodossa. Tällaisen "raakadatan" tarjoaminen on paras tapa edistää viranomaistiedon hyödyntämiseen keskittyvien palveluiden syntyä. Osa syntyvistä palveluista tulee olemaan epäkaupallisia ja harrastuspohjalta toimivia.

Kappaleet 308-326: Esitetyt tavoitteet ovat perusteltuja ja kannatettavia.

20. Osaamisen ja saatavuuden parantaminen

Kappale 359: Kuten selonteossa todetaan, päätöksentekoprosesseihin liittyvien materiaalien tulee olla kansalaisten saatavilla vertailtavassa ja ymmärrettävässä muodossa. Materiaaleista ja päätöksentekoprosesseista on tarjottava mahdollisimman helposti käsiteltävissä olevaa "raakadataa". Tällaisen "raakadatan" tarjoaminen on paras tapa edistää näiden tietojen hyödyntämiseen keskittyvien palveluiden syntyä. Osa syntyvistä palveluista tulee olemaan epäkaupallisia ja harrastuspohjalta toimivia. Sellaisia on jo yritetty kehittää, mutta kehitys on takkuillut pitkälti juuri sen takia, että esimerkiksi eduskunnan sivuilla olevat tiedot ovat melko vaikeasti irrotettavissa ja uudelleenkäsiteltävissä.

21. Johtamisen ja ohjauksen uudistaminen

Kappale 375: Teknologian kehityksen aikaansaama siirtyminen tietoyhteiskuntaan on vaikuttanut merkittävästi ihmisten arkipäiväisiin toimintatapoihin. On huomioitava, että nämä muutokset voivat vaikuttaa syvällisestikin esimerkiksi julkishallinnon toimintakulttuuriin. Tämä on selonteossa mainittukin, ja tätä ilmiötä on syytä tutkia tarkasti.

Selonteossa esille nostettu kohta "kehittämistoimet on aina vietävä loppuun asti käytännön toimintaan" on tavoitteeltaan hyvä. Koska kuitenkin tietoliikenteen ja tietotekniikan osalta kehitysvauhti on toisinaan hyvinkin nopea, tulee kehittämistavoitteita voida arvioida myös ennen toimintaan siirtymistä ja tarvittaessa todeta suunnitelmat jo vanhentuneiksi. Ei saa käydä niin, että valmistuessaan jo vanhentuneita suunnitelmia alettaisiin väkisin toteuttamaan.

Puheenjohtaja Pasi Palmulehto

Varapuheenjohtaja Ahto Apajalahti